

**СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ФІЗІОЛОГІЧНОГО АФЕКТУ:
ЮРИДИЧНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ**

Досліджується визначення поняття сильного душевного хвилювання як юридичної категорії та фізіологічного афекту – як психологічної. Наголошується, що саме від першочергово зібраних даних та їх правильної інтерпретації буде залежати подальший висновок експерта-психолога і його обґрунтованість та значимість для конкретної справи відповідно.

Ключові слова: стан сильного душевного хвилювання, фізіологічний афект, судово-психологічна експертиза.

Постановка проблеми. Скоєння насильницького злочину в стані фізіологічного афекту – приклад того, наскільки важливими можуть бути спеціальні психологічні знання для юридичної теорії та практики: у значній кількості випадків саме від якості та глибини психологічного аналізу суб'єкта і суб'єктивної сторони складу злочину залежить кримінально-правова оцінка вчиненого чи скоєного особою діяння.

Ступінь наукової розробки проблеми. На сьогодні в Україні є багато науковців (А. Байлов, О. Авраменко, Л. Шеховцова, Л. Остапенко, Л. Алексєєв, О. Мартенко, Л. Казміренко), які досліджували певні аспекти афекту, залежно від того, яку спеціальність представляє автор; наприклад, юристи досліджують стан афекту у межах вивчення стану сильного душевного хвилювання, не заглиблюючись у психологічну суть такого складного явища, як афект. Проте відсутні ґрунтовні праці, в яких здійснено комплексний аналіз афекту як психологічного, так і юридичного явища.

Мета статті. У даному дослідженні ми спробуємо розкрити окремі особливості судово-психологічної експертизи фізіологічного афекту, з'ясувати його юридичні та психологічні аспекти.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що ми розрізняємо поняття «вчинений» та «скоєний», хоча більшістю науковців та практиків вони вживаються як синоніми, причому на початку становлення україномовного юридичного категоріального апарату переважало друге з них. Видається, що однією з причин тут було некритичне «калькування» провідними юристами України аналогічного поняття з російської мови (преступление совершено – злочин скоєний). Потенціальні можливості української мови залишилися при цьому невикористаними. Між тим, злочин – це практично завжди вчинок (вчинкова дія – В.А. Роменець, В.О. Татенко), оскільки така поведінка усвідомлена, передбачає наявність мети та мотивів, інтелектуального компонента при відданні переваги одному з них та ін. Ли-

ше у виняткових випадках злочин скоюється – за відсутності основних складових злочину як діяльності. Одним із таких випадків є імпульсивна поведінка особи у стані фізіологічного афекту.

Злочин, як явище, становить собою загрозу для суспільства, несе небезпеку і тому є кримінально караним. Проте покарання має на меті не тільки кару, але ще й виправлення засудженого, запобігання вчиненню нових злочинів як самим засудженим, так і іншими особами (ч. 2 ст. 50 Кримінального кодексу України). З огляду на реалізацію зазначених цілей, цілком виправданою є необхідність в кожному конкретному випадку вчинення суспільно-небезпечного діяння враховувати не тільки зовнішній прояв вчиненого, але й внутрішній – суб'єктивну сторону складу злочину; адже тільки повне і всебічне дослідження всіх обставин дасть змогу обрати найбільш правильний шлях для ресоціалізації особи.

У доктрині кримінального права та кримінальному законодавстві України термін «стан сильного душевного хвилювання» вживається для позначення раптового емоційного процесу, викликаного поведінкою потерпілого, що протікає швидко і бурхливо та певною мірою знижує здатність особи усвідомлювати свої дії та керувати ними. Стан сильного душевного хвилювання належить до обставин, що пом'якшують кримінальне покарання (п. 7 ч. 1 ст. 66 КК України). Також закріплене воно у статтях 116 (Умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання), 123 (Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне в стані сильного душевного хвилювання) розділу 2 – «Злочини проти життя та здоров'я особи», що в науковій літературі відноситься до привілейованих складів злочинів, тобто характеризується обставинами, що значно знижують суспільну небезпечність, а відповідно і караність діяння [5].

Учинення таких насильницьких злочинів проти особи нерідко є лише завершальною стадією конфлікту, що мав місце між злочинцем та

потерпілим. При цьому можливі ситуації, коли подібні кримінально-карані діяння були спровоковані іншими учасниками конфлікту, і ця обставина, специфічно відреагована завдяки певним індивідуально-психологічним особливостям особистості, сприяє виникненню стану сильного душевного хвилювання на стадії, яка передуює вчиненню насильницького злочину. Фактично і юридично, такий стан є свідченням неповної спроможності особи усвідомлювати свої діяння та керувати ними, який не виключає кримінальної відповідальності, проте враховується при призначенні кримінального покарання як пом'якшуюча обставина.

Пленум Верховного суду України своєю Постановою «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 7.02.2003 р. №2 у пункті 23 зазначив, що суб'єктивна сторона вбивства або заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, відповідальність за які передбачено статтями 116 і 123 КК України, характеризується, окрім умислу, ще й таким емоційним станом винного, який значно знижував його здатність усвідомлювати свої дії або керувати ними. Необхідною умовою кваліфікації дій винного за зазначеними статтями є сильне душевне хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, систематичного знуцання чи тяжкої образи з боку потерпілого.

У випадках, коли вбивство вчинено або тяжке тілесне ушкодження заподіяно після того, як стан сильного душевного хвилювання минув, ідеться вже не про «неможливість усвідомлювати свої дії та (або) керувати ними» і кваліфікація відбувається за відповідними статтями КК без урахування пом'якшуючих обставин.

Отже, до чинників, що можуть спричинити стан сильного душевного хвилювання як законодавець, так і Пленум Верховного Суду України відносять: 1) насильство. Таким, що може призвести до виникнення фізіологічного афекту, Пленум ВСУ визнає як фізичне (заподіяння тілесних ушкоджень або побоїв), так і психічне (наприклад, погроза завдати фізичної, моральної чи майнової шкоди) насильство.

Основною вимогою до такого насильства, на думку Мельника М.І. та Хавронюка М.І., є «спроможність викликати в особи стан сильного душевного хвилювання». Автори слушно зазначають, що реальна можливість того чи іншого насильства, систематичного знуцання або тяжкої образи спричинити стан сильного душевного хвилювання повинна вирішуватись також з урахуванням таких обставин справи, як характер дій

потерпілого, особливості психічного стану винного, характер відносин потерпілого з винним, обстановка, за якої застосовувалось насильство чи завдавалась тяжка образа» [5, с. 283]; 2) тяжку образу, до якої відноситься «явно непристойна поведінка потерпілого, що особливо принижує гідність чи ганьбить честь винного або близьких йому осіб»; 3) систематичне знуцання, яке може виражатись в особливо цинічному глузуванні, тривалому кепкуванні над особою, образі, що має багаторазовий характер; також може проявлятись у фізичному насильстві, безжалісному, грубому поводженні з потерпілим, що завдає йому фізичних та психічних страждань (позбавлення їжі, води, одягу), принизливому ставленні до потерпілого [5, с. 283-284].

Мельник М.І. та Хавронюк М.І., коментуючи статтю 116 КК України, зазначають про таку обов'язкову ознаку об'єктивної сторони цього злочину як час, що означає, що злочин кваліфікується за цією статтею, лише якщо він вчинений в період, коли винний перебуває у стані сильного душевного хвилювання. Як стверджують автори, такий стан є короточасним і триває всього декілька хвилин.

Важливо, що ознака раптовості виникнення сильного душевного хвилювання, на якій наголошує також Пленум Верховного Суду України, відноситься до реалізації умислу (так званого афектованого) підсудним (обвинуваченим) і не вимагає настання всієї сукупності відповідних дій зі сторони потерпілої особи безпосередньо перед спричиненням такого стану.

Останнє положення надзвичайно важливе для судової практики, оскільки стан сильного душевного хвилювання може виникнути, в тому числі, й унаслідок так званого «кумулятивного афекту». Вони відрізняються від класичного фізіологічного афекту поступовим накопиченням афектогенних переживань, які тільки збільшують тенденцію до афективного вибуху [9].

Уживання у статтях КК України поняття «сильне душевне хвилювання» не виключає можливості констатації таких привілейованих складів в діяннях осіб, які перебували в стані кумулятивного афекту в момент вчинення злочину, якщо, звісно ж, не ототожнювати ці поняття. Такий підхід підтверджується практикою, зокрема Верховним Судом України. Своєю ухвалою від 17.06.2008 р. він задовольнив касаційну скаргу захисника на рішення, щодо якого суд нижчої інстанції дійшов помилкового висновку про відсутність психологічної складової стану сильного душевного хвилювання, оскільки, згідно з висновком комплексної

стаціонарної психолого-пси-хіатричної експертизи, підсудна в період інкримінованих їй дій знаходилася в стані кумулятивного афекту на фоні психологічної фрустрації, який суттєво вплинув на її свідомість і діяльність [6].

Таке рішення з позицій юридичної психології цілком обґрунтоване. Поведінка в стані кумулятивного афекту визначається трифазним перебігом емоційної реакції з попереднім тривалим накопиченням (кумуляцією) негативних психологічних переживань приниженої гідності, безпорадності, безвихідності (стан психологічної фрустрації), як першої фази розгортання афективної реакції. У подальшому такі реакції виявилися в характерних для другої фази автоматизованих, інтенсивних, множинних (не менше двадцяти п'яти ударів у голову) стереотипних діях. Значний ступінь інтенсивності другої фази афекту призводить до подальшої різкої загальмованості поведінки.

Кумулятивний афект і класичний фізіологічний афект не можна вважати різними за формою протікання: вони відрізняються лише тривалістю першої фази розвитку певної негативної емоції, при цьому перший не менш виражений за глибиною та інтенсивністю емоційної розрядки, ніж другий.

Отже, як зазначив Верховний Суд, не тільки ситуація, яка передувала вчиненню злочину і супроводжувалася почуттями приниження гідності, образи, спричинила тривале накопичення у винної негативних емоційних переживань, а й та, що виникла в день скоєння злочину: вона сприяла «подальшій кумуляції психоемоційної напруги та призвела до формування у засудженої стану психологічної фрустрації та подальшої реалізації емоційної розрядки» [6]. На жаль, таке формулювання не є цілком коректним, оскільки конфліктна ситуація в день скоєння злочину відбувалася на тлі *вже сформованого* та довготривалого стану фрустрації, а не призвела до його формування; ситуація призвела лише до реалізації емоційної розрядки.

Зазначені неточності потребують звертання до теорії питання. Що є афектом та які психологічні механізми його виникнення?

У Великому енциклопедичному юридичному словнику термін «афект» (від лат. *affectus* – хвилювання, пристрасть) визначається як психічний стан, ознакою якого є домінування певної емоції, що зумовлює особливості сприймання подразників і характер дій особи. Обсяг поняття охоплює всі афективно забарвлені психічні стани, незалежно від їх глибини, плинності та інших

ознак. Виділяють стеничні (радість, екстаз, гнів, ненависть, лють) та астеничні (слабкість, безсилля) афекти; за динамічними особливостями виділяють афективний стан як поступово зростаючу емоційну напруженість і як короткочасну бурхливу реакцію [2, с. 44].

Коновалова В.О. та Шепітько В.Ю. визначають афект як клас емоцій (поряд з настроями і почуттями), як переживання, що вирізняються різко вираженою інтенсивністю і відносною короткочасністю [5].

В емоціях, як формах відображення реального світу, відображається суб'єктивне ставлення людини до різних об'єктів навколишньої дійсності. Емоції – це особливий клас психічних процесів, пов'язаних із потребами і мотивами, які відображають у формі безпосередніх чуттєвих переживань значимість діючих на людину явищ та ситуацій.

Щоб зрозуміти, як проявляється фізіологічний афект як особливий емоційний стан, потрібно звернутися до характеристики функцій емоцій. Так, Бедь В.В. виділяє такі функції емоцій: оцінка, спонування, регуляція, експресія [1, с. 67].

Оцінка виступає своєрідною системою сигналів, що свідчать про значимість для особи тих чи інших явищ, предметів. Далі йде спонування, яке різниться залежно від негативності чи позитивності для суб'єкта попередньої оцінки. Регуляція, що впливає на спрямування, здійснюється внаслідок оцінки як поточної ситуації, так і через наявний в особи попередній досвід. Експресія же втілюється у відповідних органічних змінах (у кольорі обличчя, диханні тощо) і проявляється в експресивних рухах. Саме за останніми і визначають зміни у психологічному стані особи.

Характерними рисами афекту виступають: а) бурхливий зовнішній прояв; б) короткочасність; в) певна «неусвідомленість» переживання; г) різко виражений дифузійний характер. Важливо, що сильні афекти захоплюють особистість повністю [5, с. 36].

Більшість науковців і судових експертів-психологів вирізняють три стадії в розвитку фізіологічного афекту: підготовча; афективний «вибух»; постафективний період.

Залежно від характеру впливу афективного стану на свідомість, а саме – обмеження чи повної неспроможності особи керувати своїми діями, сприймати їх та оточення, виділяють фізіологічний і патологічний афект. Для обох цих форм спільні: надзвичайність реакції, раптовість її виникнення для особи, бурхливе рухове збудження, фазність перебігу, наявність інтенсивних судин-

но-вегетативних проявів, редукція мовлення, неадекватність причин і результату дій, раптовість виходу з психічним і фізичним виснаженням, часткова або повна амнезія скоєного. Розрізняє їх глибина розладу свідомості [5].

Патологічний афект, на відміну від фізіологічного, є хворобливим станом психіки, це – психотичний варіант реагування на ситуацію неосудної особи. Фізіологічний афект – стан, що знижує, але не виключає здатність особи розуміти значення своїх дій і керувати ними. Він є емоцією великої інтенсивності, що не виходить, однак, за межі норми. Для фізіологічного афекту характерні істотно уповільнення інтелектуальних і вольових процесів, порушення цілісного сприйняття навколишнього середовища. Зрозуміло, що в юридичному контексті це повинно суттєво впливати і на кваліфікацію дій особи, і на покарання за таке діяння.

Скоєння злочину в стані фізіологічного афекту – один із варіантів імпульсивної злочинної поведінки. Така поведінка може бути викликана, на думку М.І. Єнікеєва, різноманітними причинами: 1) емоційною ситуацією при несформованості в індивіда адекватних реакцій; 2) загальною емоційною нестабільністю; 3) станом сп'яніння; 4) звичними формами поведінки; 5) психопатичними аномаліями особистості [3]. Настанню афекту можуть сприяти різні негативні чинники, що впливали на суб'єкта: хворобливий стан, безсоння, хронічна втома тощо.

За словами автора, в конфліктних емоційних станах почуття, емоції придушують раціональні механізми регуляції поведінки і набувають керівної регулятивної функції, перетворюються в основний механізм імпульсивних дій. А найбільш яскраво імпульсивність проявляється у стані фізіологічного афекту, що характеризується, зокрема, дезорганізацією свідомості, гальмуванням усіх зон мозку, крім гіпердомінантної, різкою активізацією імпульсивних, неконтрольованих захисних та агресивних реакцій. При такому афекті спрацьовує основна установка – подолання афектора, що відбувається шляхом реалізації так званого «аварійного» стереотипу поведінки, внаслідок порушення вибірковості у виборі поведінкового акту. Важливе зауваження згаданого автора про те, що в діях, які мають місце під час стану фізіологічного афекту, мета неконкретизована, дія має лише загальну спрямованість.

Загалом, якщо виходити з того, що в контексті механізму злочинного діяння одним із найважливіших етапів є саме прийняття рішення про вчинення злочину, в основу якого закладе-

ний процес вибору можливого варіанта поведінки з урахуванням можливих або бажаних наслідків, чи неналежне їх усвідомлення в ситуації, коли не було обставин, які б цьому перешкоджали (якщо мова йде про прямий умисел, то це спрямованість на настання суспільно-небезпечних наслідків або їх свідоме допущення, коли необережність – це недбале ставлення до них, або надмірна самовпевненість у їх відверненні), то фізіологічний афект фактично виступає тим сукупним чинником, що, враховуючи наявність усіх обставин, які йому сприяли, позбавляє особу цього вибору.

Стан фізіологічного афекту характеризується раптовістю та «вибуховим» характером, зазвичай, супроводжується яскраво вираженими вегетативними (зміна кольору обличчя, виразу очей тощо) та руховими проявами. Інколи достатньо декількох секунд, щоб він досяг свого апогею. Висока напруга та інтенсивність реалізації фізичних та психологічних ресурсів дозволяє, навіть, фізично слабким людям нанести велику кількість смертельних тілесних ушкоджень та здійснити інші дії, які за інших умов були в неможливими. Відбувається звуження свідомості, що різко знижує контроль за поведінкою в цілому, обмежується коло сприйняття, увага повністю концентрується на об'єкті насильства; поведінка стає дещо спрощеною, «негнучкою», втрачаються складні моторні навички, що потребують контролю свідомості, домінують рухові автоматизми, рухи набувають різкості, нестримності, безперервності. Цим пояснюється однотипність ушкоджень, поранень, які завдаються жертві, їх явна надмірність тощо. У постафективному має місце часткова втрата пам'яті (амнезія) стосовно тих подій, які передували фізіологічному афекту, та відбувались у момент його реалізації.

Стан фізіологічного афекту може тривати від декількох секунд до декількох хвилин, після чого настає різкий спад емоційного збудження, на зміну приходить стан спустошення, сильної втоми, приходить поступове усвідомлення скоєного, що може супроводжуватися почуттям розкаяння у вчиненому, жалем до потерпілого. Частіше особи після вчиненого ними, самі намагаються допомогти жертві або ж здійснюють акти автоструктуривної поведінки.

Складність установлення стану фізіологічного афекту пов'язана з тим, що його не можна відтворити вдруге. У процесі судово-експертного дослідження проводяться ретроспективний психологічний аналіз поведінки людини. Отже, у випадках, коли у процесі розслідування справи з'ясовуються факти, що свідчать про можливість

кваліфікації дій обвинуваченого як таких, що були вчиненні, відповідно до чинного законодавства, у стані сильного душевного хвилювання, призначається судово-психологічна експертиза емоційних станів.

Враховуючи, що поняття сильного душевного хвилювання як юридичної категорії та фізіологічного афекту – як психологічної не можна ототожнювати, не є коректним ставлення експерту-психологу запитань, які входять до його компетенції. Кваліфікація стану сильного душевного хвилювання, як доречно зазначає М.В. Костицький, є компетенцією правоохоронних органів, але «на основі експертно-психологічного висновку про те, що в момент учинення злочину обвинувачений перебував у стані емоційного збудження, яке досягло ступеня фізіологічного афекту» [7].

Відповідно до «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз» та «Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз і експертних досліджень», затверджених наказом Міністерства Юстиції України від 08.10.1998 №53/5, судово-психологічна експертиза має на меті встановити ті особливості психічної діяльності та такі їх прояви в поведінці особи, які мають юридичне значення та викликають певні правові наслідки. Така експертиза призначається на стадії попереднього та судового слідства у кримінальних і цивільних справах. Об'єктом експертизи є психічно здорові особи (підозрювані, обвинувачені, свідки, потерпілі, позивачі, відповідачі: малолітні; неповнолітні; дорослого та похилого віку). Судово-психологічна експертиза також може бути часткою комплексного експертного дослідження, якщо в слідства чи суду виникають питання, вирішення яких потребує синтезування спеціальних знань із різних галузей науки (комплексна психолого-психіатрична експертиза).

Експерту-психологу надаються матеріали кримінальної справи, достатні для: аналізу особистісних особливостей обвинуваченого; з'ясування причин виникнення афекту; з'ясування початкового моменту виникнення цього емоційного стану в ситуації взаємодії обвинуваченого з потерпілим; реконструкції динаміки розвитку та згасання даного стану.

Дуже важливим для експерта-психолога, в контексті проведення експертизи емоційних станів, є отримання необхідного об'єму інформації про особистість та поведінку суб'єкта. На жаль, в процесі слідчих дій, зокрема, допитів, слідчі рідко фокусують свою увагу на особливостях самопочуття та настрою суб'єкта до та після вчинено-

го; при допиті свідків не приділяється належної уваги встановленню особливостей поведінки та зовнішнього вигляду суб'єкта перед злочином, в момент його скоєння та після його завершення.

У підозрюваного (обвинуваченого), особливо на перших етапах слідчих дій, на нашу думку, слід з'ясувати: 1) соматичний стан напередодні вчиненого (наявність соматичних, нервових та інших захворювань, хронічної втоми, безсоння тощо); 2) особливості міжособистісних відносин з жертвою (наявність конфліктів, їх частота та інтенсивність, що слугувало виникненню конфліктів, як вони завершувалися в минулому, тощо); 3) особливості особистості жертви (темперамент, характер, система мотивів та цінностей, тощо).

У процесі допиту свідків чи потерпілих необхідно встановити: 1) як виглядав суб'єкт злочину в момент вчинення діяння (колір обличчя, вираз очей, тремтіння рук чи інших частин тіла, експресія мовлення та ін.); 2) як виглядав суб'єкт після вчинення діяння (плакав, сидів непорушно, намагався допомогти жертві, чи адекватно відповідав на запитання, який був темп мовлення, про що говорив, тощо); 3) якими були відносини між суб'єктом та жертвою; 4) які особливості особистості суб'єкта злочину; 5) якою була поведінка особи в буденному житті (активна чи загальмована, врівноважена чи агресивна, тощо); 6) які особливості особистості жертви.

Особливу увагу потрібно приділити наявності в суб'єкта злочину стану фрустрації – емоційного стану, що виникає внаслідок реальної чи уявної перепони, яка перешкоджає досягненню особистісно значимої мети і виявляється в емоційно-вольовій сфері у відчутті тривожності, пригніченості, відчаю; в когнітивній – у розладах уваги, зниженні пам'яті та здатності до логічного мислення [8]. Фрустрація відрізняється від фізіологічного афекту, зокрема, тим, що в розвитку динаміки останнього основну роль відіграє не внутрішній, а зовнішній фактор. Це важливо, з огляду на те, що фрустрація може стати підґрунтям виникнення афекту; з іншого боку, вона не може вважатися обставиною, що пом'якшує покарання.

Висновки. Проведене узагальнення дозволяє стверджувати, що ототожнення понять «стан сильного душевного хвилювання» та «фізіологічний афект» досі має місце в юридичній практиці. Такий підхід некоректний і може призвести до судових помилок і нехтування принципом індивідуалізації покарання. Звичайно ж, можна говорити про те, що не варто в контексті кримінального законодавства досліджувати саме психологічні підстави для настання «сильного ду-

шевного хвилювання», а залишити їх на розсуд експертів-психологів. Проте не варто забувати, що саме від першочергово зібраних даних та їх правильної інтерпретації буде залежати подальший висновок експерта і його обґрунтованість, і значимість для конкретної справи відповідно. Тому необхідна наявність достатніх знань у осіб, які розслідують злочини, щодо проявів і слідів фізіологічного афекту з метою виявлення достатніх і необхідних підстав для звернення до експерта для отримання його компетентної допомоги у цих питаннях.

Список літератури

1. Бедь В.В. Юридична психологія: навч. посібн. – Львів: Новий світ-2000, 2002. – 376 с.
2. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К.: Юридична думка, 2007. – 953 с.
3. Еникеев М.И. Юридическая психология: учебник для вузов. – М.: НОРМА, 2000. – 517 с.

4. Коновалова В.О., Шепітько В.Ю. Юридична психологія: підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2008. – 412 с.

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України // за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – Київ: Канон: АСК, 2002. – 452 с.

6. Ухвала Верховного суду України від 17 червня 2008 року // <http://document.ua/promjakshennja-pokarannja-doc71979.html>

7. Юридична психологія: підручник / Александров Д.О., Андросюк В.Г., Казміренко Л.І. та ін.: заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсеєва. – Вид. 2-е, доопр. та доп. – К.: КНТ, 2008. – 352 с.

8. Юридична психологія: словник / за заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Мойсеєва. – Вид. 2-е, доопр. та доп. – К.: КНТ, 2007. – 224 с.

9. Ячина А. Призначення судово-психологічної експертизи при розслідуванні справ // <http://info-prensa.com/article-100.html>

Стаття надійшла до редколегії 31 жовтня 2011 року.

Рекомендована до опублікування у "Віснику" членом редколегії М.К. Якимчуком.

V.O. Shulyar

Judicial-psychological examination of physiological affect: legal and psychological aspects

Summary

The author of the article conducts a research into distinguishing the concept of intense emotional excitement as a legal category, and the concept of physiological affect as a psychological category. The emphasis is made on the fact that a proper interpretation of the data collected initially will serve as a determinant for the conclusions drawn by the consulting psychologist. The previous will also contribute to the reasonability and importance of those conclusions to the actual case under legal consideration.

Keywords: the state of intense emotional excitement, physiological affect, judicial-psychological examination.

В.О. Шуляр

Судебно-психологическая экспертиза физиологического аффекта: юридический и психологический аспект

Аннотация

Исследуется определение понятия аффекта как юридической категории и физиологического аффекта - как психологической. Отмечается, что именно от первоначально собранных данных и их правильной интерпретации будет зависеть дальнейшее заключение эксперта-психолога и его обоснованность и значимость для конкретного дела соответственно.

Ключевые слова: состояние аффекта, физиологический аффект, судебно-психологическая экспертиза.